

15.10.2008

Dnro 3529/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

POLIISIN TOIMINTA HUUMAUSAININVALVONTAOPERAATION YHTEYDESSÄ

1

KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä ravintolaan kohdistuneen "huumeratsian" yhteydessä.

Kantelija kertoi, että hänet oli viety ravintolasta käsirautoissa poliisin säilytysasuun, jossa hänen henkilötietonsa oli tarkastettu ja hänen oli käsketty riisuutua alasti ja mennä istumaan kyykkyy. Kantelija katsoi tapahtumaa seuranneen vapaudenriistonsa sekä häneen kohdistettujen toimenpiteiden olleen perusteettomia.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumista

Komisarion selvityksen mukaan poliisi suoritti erääseen ravintolaan valvontaoperaation. Operaation yleisjohtajana toimi komisario ja sen tarkoituksena oli suorittaa huume- ja ulkomaalaisvalvontaa kyseisen ravintolan tiloissa. Poliisille oli esitetty monia pyyntöjä tehdä kyseiselle ravintolalle jotakin, koska ilmoittajien mukaan siellä ja sen ympäristössä epäiltiin käytettävän ja myytävän huumausaineita. Poliisilla oli myös omia havaintoja tämänsuuntaisiin tapahtumiin liittyen.

Poliisin toimintataktiikan lähtökohtana oli komisarion mukaan se, että jokaisen ravintolan asiakkaan oli oltava selvillä, että paikassa käytetään avoimesti huumeita polttamalla, koska haju oli selvästi todettavissa ravintolassa käydessä. Lisäksi komisarion mukaan ravintolan valomainoksen ja ikkunamainoksen (kannabiskasvin kuva) todettiin antavan ainakin osalle asiakkaista vihjeen huumeista.

Ennen valvontaoperaation aloittamista ravintolassa oli ollut useita siviilipukuisia poliisimiehiä tarkkailemassa ja tiedustelemassa kohdetta. Tiedustelutieto oli antanut selkeän kuvan, että monet polttivat huumeita kohteessa täysin avoimesti ja että ravintola oli äärimmäisen hämärä ja huumeen tuoksu selkeä. Komisarion mukaan poliisin tavoitteena oli tuoda kaikki epäilyttävät henkilöt poliisin tiloihin säilytysasuun, jossa henkilöt voitiin tarkastaa asiallisesti.

Poliisin suorittaman valvontaoperaation tuloksena 29 henkilöä toimitettiin poliisin tiloihin tarkastamista varten. Alun toistakymmentä henkilöä lyhyen paikalla pidetyn haastattelun ja taust-

tatietojen selvityksen perusteella päästettiin pois ravinto lasta. Poliisin tiloihin tuoduista 29 henkilöstä viideltä henkilöltä löytyi huumeita. Lisäksi poliisi tapasi yhden etsintäkuulutetun henkilön ja antoi haasteen tiedoksi yhdelle henkilölle. Neljä ulkomaalaista joutui ulkomaalaislain mukaisten toimenpiteiden kohteiksi.

Ravintolassa suoritettussa etsinnässä löytyi lattialta pala hasista ja ravintolan seinustalla olevan peliautomaatin ja seinän välistä kolme pakattua hasispalaa. Ravintola oli tarkastettu huumekoiralla ja koira oli "merkinnyt" neljä kohdetta, joista kahdesta oli löytynyt em. huumausainetta ja arvion mukaan kahdessa muussa paikassa sitä oli ollut melko äskettäin. Komisarion mukaan operaatio oli sujunut rauhallisesti lukuun ottamatta poliisille esitettyjä suullisia kommentteja.

Nippusiteitä komisario toteaa käytetyn, etteivät henkilöt kuljetuksen aikana pysty kätkemään hallussaan olevaa huumausainetta esimerkiksi poliisiautoon. Toisaalta poliisilla ei ole tällaisia operaatiota varten riittävästä käsirautoja. Komisarion mukaan on katsottu, että nippusiteitä voidaan käyttää poikkeustapauksissa.

Komisario toteaa operaation olleen täysin harkittu ja ne ravintolasta tavatut henkilöt, joilla oli jotain menoa tai joihin ei ollut selkeää rikosepäilyä kohdistettavissa, pyrittiin tarkastamaan paikan päällä.

Komisario oli käynyt kaikkien poliisiautoon vietävien ja poliisilaitoksen säilytysuojaan toimitettavien henkilöiden kanssa lyhyen keskustelun ja ilmoittanut syyn poliisin menettelylle. Komisariorio oli myös valvontaoperaation alkaessa ilmoittanut kuuluvalla äänellä, että "Ravintola suljetaan ja suoritetaan kaikkien henkilöiden osalta tarkastus, koska ravintolassa käytetään avoimesti huumeita".

Valvontaoperaation kenttäjohtajana toiminut ylikonstaapeli kertoo selvityksessään, että poliisi oli kerännyt tietoa operaation ("iskun") toteuttamista varten. Poliisi oli havainnut, että ravintolan asiakkaat olivat pääsääntöisesti ulkomaalaistaustaisia miehiä. Miehet kävivät tupakoimassa viereisessä porttikäytävässä ja tässä yhteydessä tupakoijien kesken kiersi itse kääritty savuke. Ylikonstaapelin mukaan tapa on varsin yleinen "pilve npolttajien" keskuudessa.

Ylikonstaapeli toteaa, että koska havaintojen ja vihjeiden mukaan huumeidenkäyttö ravintolassa oli julkista ja yleistä, poliisi päätti linjata tarkastuksen koskemaan kaikkia ravintolassa asiakkaana olevia henkilöitä. Ylikonstaapelin mukaan huumausaine- ja huumausaineen käyttörikkoksen toteennäyttäminen on luotettavinta, mikäli epäilyillä on huumausaine hallussaan. Poliisin laatiman suunnitelman mukaan ravintolan sisätilassa olleiden kokeneiden poliisimiesten harkinnan perusteella oli tarkoitus valita rikoksesta epäillyt, jotka sitten kuljetettaisiin paikalta kiinniotettuina.

Ylikonstaapeli kertoo operaatiopäivän tapahtumista, että poliisi oli aloittanut ravintolan tarkkailun muutamaa tuntia ennen operaation aloittamista. Tarkkailupartio oli havainnut muutaman ravintolassa oleskelevan henkilön käyvän useaan otteeseen polttelemassa ravintolan viereisessä porttikäytävässä. Sattumalta myös katua oli kävellyt ravintolan ohitse vapaavuorossa ollut poliisimies, jolle oli "ringistä" yritetty kaupitella huumeita. Valvonnan yhteydessä tehdyt havainnot tukivat jo muodostunutta näkemystä tapahtumista ravintolassa ja sen ympäristössä. Poliisi oli saanut yksilöityä "ringistä" varmoilla havainnoilla henkilön, joka myi huumeita ravintolassa. Tämä henkilö ja hänen seurassaan olleet henkilöt otettiin kiinni operaation alkaessa ravintolan ulkopuolelta. Ravintolan sisäpuolella olleet poliisimiehet olivat tehneet havaintoja huumeiden käytöstä, ja näiden havaintojen perusteella ravintolan sisätiloista otettiin kiinni 29

henkilöä jotka toimitettiin henkilöntarkastukseen poliisin tiloihin. Koska kiinniotettuja oli enemmän kuin käsirautoja, jouduttiin osa henkilöistä kahlitsemaan nippusiteillä. Ylikonstaapelin mukaan ravintolassa on noin 35 asiakaspaikkaa.

Ylikonstaapelin mukaan komisario oli puhuttanut ravintolassa olleita ihmisiä apunaan useita vuosia huumevalvontaa tehneitä poliisimiehiä. Komisarion johdolla nämä poliisimiehet suorittivat karsinnan vapaaksi päästettävistä henkilöistä puhuttamalla heitä. Puhutuksella ja henkilöiden käytöksen tarkkailulla joukosta karsittiin pois henkilöt, joilla suuremman todennäköisyyden mukaan ei ollut "päällä" huumeita.

Ravintolassa kiinnipidetyistä ja kahlituista henkilöistä ei täytetty kiinnioton kirjaamista koskevia lomakkeita kiinnioton lyhyen keston vuoksi.

Kantelijan osalta on selvityksissä todettu, että hänet oli otettu kiinni rikoksesta epäiltynä huumausainerikokseen ja hänet oli viety henkilöntarkastukseen poliisin säilytysasuun. Rikosepäily oli perustunut kantelijan olemuksen, käytöksen ja puhutuksen perusteella tehtyihin johtopäätöksiin.

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Lähtökohtia

Esillä olevan kaltaisia toimenpiteitä arvioitaessa lähtökohtana on muodollisten edellytysten täyttymisen ohella se, että suoritettujen toimenpiteiden tulee olla perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja esimerkiksi epäillyn rikoksen laatuun ja vakavuuteen nähden.

On arvioitava myös sitä, onko toimenpiteet suoritettu siten, ettei kenellekään ole aiheutettu tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Lisäksi on otettava huomioon esitutkintalain 8 §, jonka mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi, ja se, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi.

Selvityksistä käy ilmi, että poliisilla oli omiin havaintoihinsa ja poliisille tulleisiin ilmiantoihin perustuen epäily, että valvontaoperaation kohteena olevasta ravintolasta oli muodostunut huumeiden levitys- ja käyttöpaikka, josta käsin huumeiden välittäjien ja käyttäjien kohtaamista voitiin edistää. Poliisilla oli perusteltu syy epäillä ravintolassa tapahtuneen huumausainerikoksia.

Viranomaisten toimenpiteitä on arvioitava niiden tietojen perusteella, jotka viranomaisilla oli harkittaessa ja päätettäessä siitä, mihin toimenpiteisiin oli syytä ryhtyä. Kun otetaan lisäksi huomioon, että kysymyksessä oli epäily vakavista rikoksista, ei päätöstä valvontaoperaation suorittamisesta voida käsitykseni mukaan pitää lainvastaisena tai virheellisenä.

3.2.2

Kantelijaan kohdistetut toimenpiteet

Vapaudenriisto

Ylikonstaapeli toteaa selvityksessään, että kantelija oli otettu kiinni rikoksesta epäiltynä ja hänet oli viety henkilöntarkastukseen poliisin säilytysasuun. Rikosepäily oli perustunut ylikons-

taapelin mukaan kantelijan puhuttamiseen ravintolassa ja sen perusteella tehtyyn arvioon, joka oli perustunut kantelijan olemukseen, käytökseen ja puhutukseen. Asiassa on laadittu ilmoitus. Asian tutkinta on sittemmin keskeytetty.

Katson heti aluksi aiheelliseksi korostaa, että pakkokeinojen jälkikäteinen oikeellisuuden arviointi on tehtävä pitäen mielessä, että pakkokeinoista päätettäessä tiedossa olleet seikat ovat saattaneet olla varsin erilaiset kuin asiaa jälkikäteen arvioitaessa.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä säädetään jokamiehen kiinniotto-oikeudesta. Sen mukaan jokainen (siis myös poliisimies) saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksenteikijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Syyllisyyden on oltava ilmeinen ja vaatimuksena on myös, ettei henkilöerehdyksen vaaraa ole (Helminen ym.: Esitutkinta ja pakkokeinot s. 515).

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä.

Esitutkintalain 2 § määrittelee sen kynnyksen, jolloin poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on suoritettava esitutkinta. Lainkohdan mukaan esitutkinta on toimitettava, kun poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Toisaalta, jos jostain tapahtumasta saatavissa olevien tietojen perusteella ei ole syytä epäillä rikosta, ei esitutkintaa saa toimittaa. Mainittua tutkintakynnystä on lain esitöissä kuvattu siten, että "rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen".

Kiinniotettua koskee esitutkintalain 21 §, jonka mukaan ketään ei saa pitää esitutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä. Rikoksesta epäillyn osalta enimmäisaika on 12 tuntia ja, milloin pidättämiseen on pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaan edellytykset, enintään 24 tuntia.

Esitutkinnan alkuvaiheessa rikosepäilylle ei sinänsä edellytetä erityisen vahvoja perusteita ("syytä epäillä"). Huumausainerikosepäily edellyttää käsitykseni mukaan kuitenkin jotain konkreettista havaintoa juuri kyseisen henkilön osallistumisesta teollaan johon rikoslain 50 luvussa tarkoitettuun huumausainerikokseen.

Poliisi on pyrkinyt kohdistamaan toimenpiteensä nimenomaan niihin henkilöihin, joihin oli kohdistettavissa huumausainerikosepäily. Se, että kaikkia ravintolassa olleita kiinniotettuja henkilöitä ei otettu kiinni ja viety poliisilaitoksen tiloihin, osoittaa jonkinlaista valintaa käytetyn, joten ei voitane sanoa, että henkilöiden kiinniottamiset olisivat perustuneet puhtaasti satunnaisuuteen tai mielivaltaan.

Totean kuitenkin, että pelkästään henkilön oleskelu sellaisessa tilassa, jossa käytetään huumausaineita, ei sellaisenaan ole riittävä peruste epäillä häntä huumausainerikoksesta, mikäli ei ole olemassa minkäänlaisia yksilöitävissä olevia konkreettisia tosiseikkoja esimerkiksi siitä,

että henkilö olisi käyttänyt tai tulisi mahdollisesti käyttämään tai muutoin hankkimaan itselleen huumausaineita (vrt. korkeimman oikeuden ratkaisu 1985-II-8). Myöskään pelkästään henkilön yleisen "epäilyttävyyden" perusteella tehdyt johtopäätökset eivät voi liioin sellaisenaan olla rikosepäilyn perusteena. Tällaiset syyt on pystyttävä konkretisoimaan. Mielestäni se, että ravintolassa olleiden oletettiin olevan tietoisia ravintolassa käytetyistä huumausaineista ja heidän "epäilyttävyytensä", eivät riitä perusteluiksi ainakaan kiinniottamisten suorittamiseen.

Kantelijan osalta hänen kiinniottamisensa on selvityksen mukaan perustunut hänen olemuksestaan, käytöksestään ja puhutuksestaan tehtyihin johtopäätöksiin, joiden perusteella kantelijan epäiltiin syyllistyneen huumausainerikokseen. Mielestäni selvityksessä esitetyt luonnehdinnat kantelijan henkilöstä ovat varsin yleisluontoisia, eikä niiden perusteella ainakaan jälkikäteen ole mahdollista muodostaa kiistatonta kuvaa kantelijaan kohdistuneen rikosepäilyn perusteista ja näin ollen kiinniottoedellytysten olemassaolosta. Saaduista selvityksistä ilmenevien tietojen perusteella katson kuitenkin kysymyksessä olevan selvästikin rajatapaus sen suhteen, oliko poliisilla ainakaan selvityksissä esittämillään kriteereillä riittäviä perusteita epäillä kantelijan syyllistymisestä huumausainerikokseen.

Korostan, että vapaudenriistolla puututaan vahvasti yksilön perusoikeuksiin ja sen perusteet tulee aina huolellisesti harkita. Perusoikeuksien merkitys murenee, mikäli niiden rajoittamista merkitsevien pakkokeinojen käyttöä koskevia näyttökynnyksiä ei harkita asianmukaisen tiukasti. Pakkokeinon käyttöä arvioitaessa on myös otettava huomioon pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate. Sen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 22/1994 vp.) todettiin suhteellisuusperiaatteella tarkoitettavan sitä, että tiettyä pakkokeinoa saa käyttää vain, jos sen käytöllä saavutettava etu tai tavoiteltu päämäärä on järkevässä suhteessa pakkokeinon aiheuttamiin haittoihin tai vastakaisiin etuihin. Edelleen hallituksen esityksessä lausuttiin, että pakkokeinon käytön kokonaisharkinnassa nimenomaista huomiota on kiinnitettävä myös rikoksen vakavuuteen ja siihen yksityiselämän loukkaukseen, joka seuraa pakkokeinon käytöstä.

Näiden esitettyjen harkinnassa huomioon otettavien näkökohtien valossa pidänkin jossakin määrin tulkinnanvaraisena, muodostivatko selvityksissä esiin tuodut seikat tässä tapauksessa riittävät perusteet kantelijaan kohdistetulle rikosepäilylle ja hänen kiinniottamiselleen. Pakkokeinolain kiinniottamista koskevat säännökset antavat poliisille harkintavaltaa. En katsokaan poliisin menettelyn olleen suoranaisesti lainvastaista, vaikka asiassa olisi näkemykseni mukaan ollut hyviä perusteita toimia toisellakin tavoin. Näkemykseni mukaan kantelijan kiinniottolle ja hänen poliisilaitokselle kuljettamisensa on perustunut varsin vähäiseen näyttöön hänen syyllistymisestään tutkittavana olleeseen rikokseen. Mielestäni voidaankin pohtia, olisiko mahdollisen syyllisyyden puolesta puhuvan lisänäytön hankkimiseksi ollut tehtävissä jonkinlaisia tutkintatoimenpiteitä jo tapahtumapaikalla.

Totean myös tässä yhteydessä, että kiinniottoa koskevien perusteiden kirjaamisessa tulee noudattaa erityistä huolellisuutta silloin, kun kyse on yksilön perusoikeuksia rajoittavista toimenpiteistä, kuten vapaudenmenetyksestä – olkoonkin se kestoiltaan kuinka lyhyt tahansa. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta. Jotta kyseeseen tulevan vapaudenmenetyksestä koskevan säännöksen soveltamisen jälkikäteen arvioiminen ylipäättään olisi mahdollista, tulee sen soveltamisen perusteet riittävän tarkasti kirjata.

Katson tässä tapauksessa aiheelliseksi kiinnittää kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota kiinniottamisen edellytyksiin ja keston sekä vapaudenmenetyksen kirjaamiseen.

Kahlitseminen

Poliisilain 27 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Säännöksen 2 momentin mukaan voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Selvitysten perusteella päätös käsirautojen ja nippusiteiden käyttämisestä perustui valvontaoperaatioon osallistuneiden turvallisuuden takaamiseen, henkilöiden paikalta poistumisen estämiseen sekä mahdollisten hallussa olleiden huumeiden hävittämisen estämiseksi. Kahlehtimista ei selvityksen perusteella ollut jatkettu kauemmin kuin oli katsottu välttämättömäksi poliisin suorittamien toimenpiteiden kannalta. Toisaalta selvityksistä ei käy ilmi, oliko ylipäätään kaikki ravintolasta tavatut henkilöt kahlehdittu.

Totean, että päätös voimakeinojen – tässä tapauksessa kahlitsemisvälineiden - käyttämisestä ei saa olla rutiininomainen, vaan se pitää harkita jokaisessa yksittäistapauksessa edellä selostettuja seikkoja huolellisesti punnitien. Vaikka en olekaan käyttävissäni olevan selvityksen perusteella täysin vakuuttunut siitä, että kahlitsemisen käyttäminen olisi tässä tapauksessa ollut kaikkien ravintolasta tavattujen henkilöiden, kuten esimerkiksi kantelijan, osalta välttämättöntä tai edes tarpeen, en edellä mainitut seikat huomioiden katso tässä yhteydessä aiheelliseksi puuttua kahlitsemisten yksityiskohtaisiin perusteisiin enemmälti.

Henkilöön kohdistuva etsintä

Ylikonstaapelilta saadun selvityksen mukaan kantelijalle oli tehty säilytysuojassa henkilötarkastus, jossa normaali menettely on käyttää henkilö kyykyssä, jotta mahdolliset nivusiin kätkeyt esineet löytyisivät. henkilöntarkastuksesta on laadittu henkilöntarkastuspöytäkirja.

Pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan henkilöön kohdistuva etsintä voi olla *henkilöntarkastus* sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään, taikka *henkilönkatsastus*, joka käsittää katsastettavan ruumiin tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai muun ruumiiseen kohdistuvan tutkimuksen. Oikeuskirjallisuudessa on henkilöntarkastukseksi katsottu myös sen tarkastaminen, mitä henkilöllä on vaatteiden ja ihon väliin kätkeytynä. Tyypillinen henkilöntarkastuksen muoto on henkilön taskujen tarkastaminen. Sama koskee naulakkoon ripustettujen vaatteiden tutkimista (kts. Helminen ym. Esitutkinta ja pakkokeinot, 2005, s. 674). Tätä pitemmälle meneviä, lähinnä tarkastettavaan ruumiiseen kohdistuvia etsintätoimenpiteitä voitaneen pitää henkilönkatsastuksena.

Kysymyksessä on saadun selvityksen mukaan ollut henkilöntarkastus. Sen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 5 luvun 10 §:ssä. Sen mukaan sille, jota on syytä epäillä

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta,
- 2) lievistä pahoinpitelyistä,
- 3) näpistyksestä, lievistä kavalluksesta, lievistä luvottomasta käytöstä, lievistä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murtovälineen hallussapidosta,

4) lievistä vahingonteosta tai

5) lievistä petoksesta,

saadaan tehdä henkilöntarkastus takavarikoitavan taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Muun muassa huumausainerikos on rikos, jota epäiltäessä voidaan tehdä henkilöntarkastus. Henkilöntarkastukseen voi tapauksesta riippuen kuulua myös vaatteiden riisuminen.

Henkilönkatsastus tai muu kuin henkilön päällä oleviin vaatteisiin kohdistuva tarkastus voidaan pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n mukaan suorittaa, jos on todennäköisiä syitä epäillä henkilön syyllistyneen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Jollei epäilyyn ole todennäköisiä syitä, epäilty saadaan katsastaa vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että katsastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saada selvitystä rikoksesta.

Näkemykseni mukaan selvityksessään henkilöntarkastukseksi kuvattu tarkastustapa kantelijan nivusiin mahdollisesti kätkettyjen huumausaineiden löytämiseksi täyttää pikemminkin henkilönkatsastuksen kuin henkilöntarkastuksen määritelmän.

Saatuun selvitykseen perustuvan näkemykseni mukaan kantelijan syyllistymisestä huumausainerikokseen, jonka tutkimista ajatellen nyt suoritettu toimenpide suoritettiin, ei ole ollut olemassa lain edellyttämää *todennäköisiin syihin* perustuvaa näyttöä. Saadusta selvityksestä ei myöskään käy ilmi seikkoja, joiden perusteella olisi ollut pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n edellyttämien tavoin erittäin päteviä perusteita olettaa, että katsastuksessa olisi saatettu löytää takavarikoitava taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine.

Henkilönkatsastus voidaan suorittaa, jos on todennäköisiä syitä epäillä henkilön syyllistyneen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Huumausainerikoksesta voidaan tuomita enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Henkilönkatsastuksen suorittamisen edellytykset eivät ole kuitenkaan riippuvaiset pelkästään tutkittavan rikoksen rangaistusmaksimista, vaan henkilönkatsastuksessa tulee ottaa huomioon myös kaikkien pakkokeinojen käyttöä ohjaava suhteellisuusperiaate. Tämä tarkoittaa myös sitä, että pakkokeinon käytölle on esitettävä kestävät perusteet asian kokonaisharkinnan kannalta.

Vaikka poliisin suorittaman etsintätoimenpiteen laatua voidaan varsinkin jälkikäteen arvioituna pitää hyvinkin tulkinnanvaraisena sekä kritiikille alttiina, selvityksistä ei kuitenkaan yksiselitteisesti ilmene, että kantelijan etsintätoimenpiteillä olisi ollut tarkoitus suorittaa silmämääräistä tarkastusta "syvälleikäyvämpi" tarkastus, jota tuolloin kiistatta olisi tullut pitää henkilönkatsastuksena. Perusoikeutena turvattu henkilökohtainen koskemattomuus edellyttää kuitenkin, että henkilöntarkastusta ja henkilönkatsastusta koskevia säännöksiä tulkitaan mieluummin supistavasti kuin laajentavasti. Toisaalta tässä yhteydessä on niin ikään otettava huomioon pakkokeinolain 7 luvun 1a §:stä ilmenevä suhteellisuusperiaate, joka edellyttää kiinnittämään huomiota pakkokeinon käytöstä seuraavaan henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaukseen sekä pakkokeinon suhteuttamista tutkittavaan asiakokonaisuuteen.

Edellä toteamani perusteella katson, että näkemykseni mukaan henkilön alastomana kyykkyyntä kaskeminen sekä hänen nivustensa tarkastelu mahdollisten sinne kätkettyjen huumausaineiden löytämiseksi on oikeudellisesti arvioituna lähempänä henkilönkatsastusta kuin tarkastusta. Mikäli kysymyksessä olisi ollut henkilöntarkastus, olisi tarkastelu tullut rajata vain

siihen, mitä tarkastettavalla on yllään. Mielestäni henkilötarkastuksessa kysymys on lähinnä esimerkiksi tarkastettavan ihon pintapuolisesta tarkastelusta, jonka suorittaminen ei edellyttäne, että kohdehenkilöä käsketään kyykistymään tai muullakaan verrattavalla tavalla paljastamaan itseään. Kiinnitän kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota tapahtuneeseen.

Muut kantelussa esitetyt väitteet

Kantelija kertoi, ettei häntä kuljettaneessa poliisiautossa ollut sen säilytystilassa turvavöitä, jonka seurauksena hän oli ollut poliisilaitokselle matkan aikana vaarassa "sinkoutua" muiden kiinniotettujen syliin. Lisäksi kantelija haluaa tietää, mitä tietoja hänestä jäi poliisin rekistereihin.

Totean ensinnäkin, että poliisilla on joissakin tapauksissa tarve kuljettaa vapautensa menettäneitä yhteiskunnan henkilö kuljetuksista poikkeavilla tavalla. Tämä voi johtua niin kuljetettavan henkilöstä kuin kuljettamiseen käytettävissä olevan kaluston luonteestakin. Selvää kuitenkin on, että kuljettaminen tulee toteuttaa siten, ettei sillä missään olosuhteissa vaaranneta kuljetettavien turvallisuutta. Todettakoon myös, että 1.10.2006 voimaan tulleen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 14 luvun 1 §:n mukaan vapautensa menettäneiden kuljetuksessa on käytettävä tarkoitukseen sopivia, tarpeellisin turvalaittein varustettuja kuljetusvälineitä.

Poliisin rekisterimerkintöjä koskevan asian osalta totean yleisesti, että henkilötietolain 26 §:n mukaan julkaisella on salassapitosäännösten estämättä oikeus tiedon etsimiseksi tarpeelliset seikat ilmoitettuaan saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on talletettu tai, ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 45 §:n mukaan suoraa tarkastusoikeutta ei ole mm. poliisin henkilörekistereihin sisältyviin henkilöä tai tekoa koskeviin luokitus-, tarkkailu-, tekotapa- tai tietolähdetietoihin. Tietosuojavaltuutettu voi kuitenkin rekisteröidyn pyynnöstä tarkastaa edellä mainittujen rekisteröityä koskevien tietojen lainmukaisuuden (ns. välillinen tarkastusoikeus). Tarkastuspyyntö voi esittää henkilökohtaisesti poliisilaitokselle, joka lähettää sen tarvittaessa tietosuojavaltuutetulle.

4

TOIMENPITEET

Olen edellä esittänyt laillisuusvalvonnan kannalta olennaisena pitämäni havainnot poliisin toiminnasta. Sen yksityiskohtainen arviointi, kuka toiminnasta miltäkin osin vastaa, ei mielestäni ole tarpeen eikä käsitykseni mukaan enää edes mahdollista. Selvitysten perusteella on kuitenkin tehtävissä johtopäätös, että toiminnassa on ollut kysymys valvontaoperaation yleisjohtajana toimineen komisarion hyväksymästä linjauksesta. Komisario on selvityksensä perusteella varsin yksityiskohtaisesti ollut tietoinen toimenpiteistä ja hyväksynyt poliisin toimintalinjaukset. Komisario on nyttemmin jäänyt eläkkeelle, ja hän on ilmoittanut, ettei halua lausua asiassa enää mitään.

Saatan edellä esittämäni käsitykset kiinniottamisten perusteista sekä turvallisuustarkastuksen toimittamisesta, voimakeinojen käytöstä sekä henkilöön kohdistuvan etsinnän suorittamisesta kihlakunnan poliisipäällikön sekä eläkkeelle jääneen komisarion tietoon lähettämällä heille jäljennökset tästä päätöksestäni.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta.